

Matija Janeš

OTKRIĆE MARIJE MONTESSORI U OTKRIĆU DJETETA. MJESTO VJERSKOG ODGOJA U NJEZINU ODGOJNOM SUSTAVU

Uvod

Povod izlaska ovoga rada nedavno je objavljena knjiga Marije Montessori, tek drugi njezin naslov u prijevodu na hrvatski, ali zato temeljni: *Otkriće djeteta*. Autor ovih redaka imao je priliku sudjelovati u uređivanju te knjige, pa je ponukan tim iskustvom osjetio potrebu da prenese nešto od njezina bogata sadržaja i vrijednosti za današnje poimanje dječje psihologije u odnosu prema vjerskom osjećaju i potencijalu. Ime Marije Montessori danas je sveprisutno u javnom odgojnom prostoru čak i u našoj zemlji. Montessori program sve je češći u ponudi naših dječjih vrtića, otvaraju se posebni vrtići i škole koji slijede taj odgojni sustav. Ipak, razvidno je kako u njihovim programima, posebno onim javnim, uglavnom nema ni spomena neke duhovne komponentne dječjeg razvoja koja bi našla svoje mjesto uz bok razvoju pojedinih djetetovih vještina. Nasuprot tome uvidi Marije Montessori prožeti su upućivanjem u dječju duhovnost. Kažimo općenito kako je vrijednost njezinih odgojnih uvida upravo u cjelovitom pogledu na čovjeka. Dijete je za nju upravo tjelesno-duhovno jedinstvo. Stoga će i u samom odgojnom djelovanju trebati prilagoditi okolinu, sredstva i metode tom uvidu. No to se u povijesnom razvoju njezine metode uglavnom propustilo učiniti. Razvoj se usmjerio gotovo isključivo prema tjelesnom i svjetovnom području odgoja. I to nas navodi da ovaj rad posvetimo napose razradi vjerskog odgoja u cjelini djela Marije Montessori.

Povezano s prethodnim, u radu će se pokazati da nam upravo jedan psihološki pojam, onaj „osjetljivog razdoblja“, može biti vrlo koristan i plodan kad se primijeni na duhovni razvoj djeteta. Montessori razlikuje dvije odgojne grane, onu osjetilnu i onu nadosjetilnu, ali ta je razlika više praktična nego stvarna, jer čovjek je za nju, u skladu s kršćanskom antropologijom, jedinstvo tijela i duha.

Mnogi uvidi Marije Montessori danas su znanstveno potvrđeni. Njezin ugled napose u pedagoškim krugovima iz dana u dan raste. Stoga je svojevrsno ‘otkriće Marije Montessori’ kao kršćanske autorice, do kakvoga čitatelj dolazi preko njezina *Otkrića djeteta*, velika

prilika kršćanima da u javnom prostoru dođu i do svoga glasa kada se radi o odgoju djeteta. Napokon, je li dijete „mali ateist“ pa ga treba „ostaviti na miru“, kako je držao Krleža i kako su i danas možda mnogi skloni vjerovati, ili je pak dijete na neki način „srodno s Bogom“ i daje se vjerski poučiti, kako tvrdi Alojzije Hobljaj, pitanje je koje može usmjeriti naše cjelokupne odgojne napore u jednom ili drugom smjeru.

1. Temeljno djelo Marije Montessori

Knjiga *Otkriće djeteta* jedno je od temeljnih djela Marije Montessori. To se daje lako zaključiti uzmu li se u obzir okolnosti njegova nastanka i samo bogatstvo sadržaja. Usmjerimo li se prvo na nastanak te knjige, vidjet ćemo da je u izvornom obliku napisana u ranijem razdoblju znanstvene karijere M. Montessori, 1909. godine, kada je objavljena pod naslovom *Il metodo della pedagogia scientifica applicato all'educazione infantile nelle case dei bambini* (hrv. Metoda znanstvene pedagogije primijenjena na obrazovanje najmlađih u dječjim kućama). Autorica joj se cijeloga radnog vijeka vraćala, iznova ju izdavala i proširivala, da bi ju 1950. objavila pod novim naslovom. Sam taj naslov otkriva da rezultat njezinih napora nije tek iznalazak nove pedagoške metode, nego i proboj u filozofskom poimanju djeteta na temelju te metode, upravo otkriće djeteta.¹

I sam sadržaj knjige ukazuje na temeljnost ovoga djela. U njoj se naime opširno opisuje put razvoja same metode, povezan sa znanstvenim autoričinim putom. Ustvari treba reći da se na početku knjige opisuje put nastanka same znanstvene pedagogije, a time i moderne pedagogije kao samostalne znanosti, koja polazeći od proučavanja uvijek smjera na samu odgojno-obrazovnu praksu. K tomu se u knjizi potanko opisuje nastanak didaktičkih materijala od kojih su mnogi danas u širokoj i općoj upotrebi. Spomenimo primjerice pokušstvo dimenzijama prilagođeno veličini djeteta, danas potpuno normalan dio inventara svakoga dječjeg vrtića. Maria Montessori prije više od stotinu godinu, kada to nije bilo toliko normalno, objašnjava nužnost da se pribor prilagodi djeci. To je i jedna od temeljnih postavki njezine metode, koja se često sažima krilaticom: *Pomози mi da to učinim sam*.² Na temelju toga pristupa nastat će sav bogati materijal razvoja, a njegov nastanak i primjena potanko su opisani u knjizi *Otkriće djeteta*. Ta se primjena nadalje raščlanjuje prema područjima odgoja i dječjim kompetencijama na koje se smjera: odgoj pokreta i osjetila, čitanje, govor, aritmetika, glazbeni odgoj, vjerski odgoj itd. Stoga je knjiga jednako vrijedna i povjesničaru kojeg zanima autoričin život i put razvoja njezine metode kao i same pedagoške znanosti, i teoretičaru koji želi produbiti spoznaje o djetetu i djetinjstvu, i odgo-

1 Maria Montessori, *Otkriće djeteta*, Zagreb, 2023., 14.

2 <https://www.skolskiportal.hr/sadrzaj/iz-skolskog-svijeta/pomози-mi-da-to-ucinim-sam/>.

jitelju praktičaru koji će najveće koristi imati od opisa same metode i razvojnog materijala kojim se ona izvodi.

2. Otkriće djeteta

U ovome radu nećemo se baviti svim bogatstvom sadržaja knjige M. Montessori, koji smo tek naznačili u prethodnom poglavlju. No prije negoli dospijemo do područja našeg glavnog zanimanja u tome djelu, nešto ipak treba reći o glavnim spoznajama i zaključcima do kojih Montessori dolazi poimajući dijete. Montessori uviđa da je dijete sposobno za puno više nego što to odrasli uglavnom misle. U tome se i sastoji njezino ‘otkriće djeteta’. Dijete je, ustvari, na neki način ideal čovječanstva, ono najuzvišenije. Montessori to u svojoj knjizi izriče neizravno, objašnjavajući u prvom poglavlju knjige kakav treba biti *duh* novog znanstvenik. Autorica svojim riječima donosi evanđeosku epizodu Isusova odgovora učenicima na njihovo pitanje tko je najveći u kraljevstvu nebeskom (Mt 18, 1-5). I zaključuje kako novi učitelj treba biti poput mistične duše „koja promatra malena dječaka u svemu njegovu očitovanju kako bi naučila način vlastita usavršavanja s mješavinom poštovanja i ljubavi te svete znatiželje i težnje prema vrhovnim visinama Neba“.³ U tom konkretnom dijelu knjige želi se reći da je dijete mjerilo i na neki način ‘učitelj učitelja’ jer mu pokazuje kako se treba postaviti u odgoju i obrazovanju. Izriče se i to da je dijete, pomalo paradoksalno, ono najviše što postoji u svijetu. Neizravno se pak može nazreti autoričin stav da je u djetetu rješenje problema čovječanstva, prije svega mira i jedinstva, jer se odgajajući dijete odgaja „veliki potencijal ljudske osobnosti“.⁴

Nadovezujući se na prethodnu misao, nadodajmo kako M. Montessori dijete na neki način prisposobljuje novom čovjeku, koji dolazi da otkupi čovječanstvo, dakle kršćanskim rječnikom rečeno Isusu Kristu. Ona to izričito ne kaže, ali to bi bio teološki smisao vezan uz jedan standardni element dječjih kuća koje je sama pokrenula. Riječ je o Raffaelovoj slici *Gospa koja sjedi*, koja je „znamen i simbol dječjih kuća“.⁵ Osim što se na slici veliča majčinstvo, dijete Isus koje je prikazano uzor je svakog djeteta, rekli bismo upravo ono dijete koje autorica u svojem pedagoškom radu otkriva. No da bi došlo do toga otkrića i njegove životne ostvarenosti kroz pedagošku praksu, što je ustvari i smisao metode i svega odgojnoga rada Marije Montessori, potrebni su i neki posrednici. Oni su na slici prikazani u liku Ivana Krstitelja, koji „pokazuje teške žrtve onoga tko priprema put Gospodinu“.⁶ Iako autorica to ne izriče, zaključujemo da ovdje smjera prije svega na pedagoške pionire. Zato ona prikazujući povijest svoje metode i može reći da u riječima francuskoga

3 Maria Montessori, Otkriće djeteta, 23-24.

4 Isto, 14.

5 Isto, 71

6 Isto.

istraživača E. Séguina čuje „glas preteče koji više u pustinji“.⁷ No vjerujemo da govoreći o tome ‘pripremanju puta’ Maria Montessori misli i na sve odgojitelje uključene u proces nove pedagogije.

Pojam koji je svakako obilježio pedagoški koncept Marije Montessori i koji se često uza nj veže pojam je slobode. Samo dijete oslobođeno okova predrasuda i zastarjelih poimanja može potpuno razviti svoje potencijale. To se u vrijeme M. Montessori tek počinje naslućivati, a u ovo naše možda konačno i ostvarivati. Autorica će to izreći ovim urgentnim riječima: „pedagogiju mora nadahnjivati univerzalno poimanje slobode: oslobađanje života zagušenog bezbrojnim smetnjama koje se suprotstavljaju skladnome tjelesnom i duhovnom razvoju.“⁸

Ropstvo duha postiže se već osmišljavanjem osnovnog pribora odgoja i obrazovanja. Autorica donosi primjer školske klupe koja je tradicionalno napravljena tako da sputava dijete. Sputavajući djetetovo tijelo, ono mu sputava i duh. No što je najgore, suvremena znanost sudjeluje u tom sputavanju djeteta izrađujući nove modele klupa prema pozitivističkim znanstvenim rezultatima, ali previđajući da dijete treba jednostavno osloboditi od okova klupe.⁹ Autoričina ironija pojačava učinkovitost njezine misli.

Izlaganje o školskoj klupi autoricu će voditi do poimanja tradicionalnog pedagoškog koncepta ‘nagrade i kazne’. I ona je, ustajući protiv tog koncepta, opet toliko suvremena. No mi u njezinim nazorima otkrivamo i dimenziju više, čime najavljujemo već onaj središnji dio ovoga rada: „Zapravo se nagrade i kazne uvode da djecu prisile slijediti zakone svijeta, a ne zakone Božje.“¹⁰ M. Montessori izvodi svojevrsnu ovjeru vjerskih istina temeljenih na Bibliji upirući se o svoju ‘naravnu teologiju’: upravo ono što joj rad s djecom i promatranje djece nameće kao zaključke. Zakoni su Božji stvorili slobodno dijete. Ono je negdje u civilizacijskom procesu zarobljeno. Treba ga ponovno osloboditi.

Opća je vrijednost pedagogije M. Montessori, presudna i za naše vrijeme, u njezinu psihološku otkriću ‘osjetljive dobi’ djeteta. Ona je do toga otkrića, ali i do razvoja svoje metode došla na takoreći negativan način – promatrajući i pomažući umno zaostaloj djeci. Čitatelj preko njezine knjige može pratiti taj razvoj koji u 19. stoljeću započinju učitelji M. Montessori Séguin i Itard. Mi to ovdje tek uzgred spominjemo, ali vodeći računa o tome da nije bez značenja što se jedna opća metoda odgoja i obrazovanja razvila baš polazeći od ‘najmanjih’ u evanđeoskome smislu. Dakle vraćajući se onom psihološkom

7 Isto, 51.

8 Isto, 25.

9 Usp. *Isto*, 28-29.

10 Isto, 30.

otkriću osjetljivog razdoblja razvoja, pogledajmo kako ga sama autorica opisuje: „Dijete usvaja mnoge nedostatke (primjerice govorne) koji postanu trajni jer ga zanemarujemo u najvažnijemu razdoblju njegova života, od treće do šeste godine, kad se stvaraju i ustaljuju njegove glavne funkcije.“¹¹ Danas je to jedna od glavnih pretpostavki u odgoju djece, potkrijepljena neuroznanstvenim istraživanjima, da se sinapse u mozgu razvijaju ili propadaju ovisno o djetetovoj moždanoj, a to će u toj dobi reći prije svega tjelesnoj, aktivnosti. No puno značenje osjetljivo razvojno razdoblje za nas će imati u kontekstu duhovnoga razvoja djeteta, te ćemo u nastavku rada vidjeti kako taj pojam može imati široku primjenu i važnost za religijsku pedagogiju.

Uz pojmove koje smo dosada spomenuli kao ključne iznalaske pedagogije M. Montessori, treba spomenuti i važnost odgoja neovisnosti i samostalnosti djeteta. Taj je koncept središnji u odgoju metodom M. Montessori sve do danas. Autorica to obrazlaže ovim riječima: „Učinkovito pedagoško djelovanje malene djece mora im pomoći da krenu putevima neovisnosti na način da ih upućuje u prve oblike aktivnosti koji im omogućuju da budu dovoljna sama sebi i da ne budu teška drugima zbog vlastite nesposobnosti.“¹² Ne radi se tek o uskom pedagoškom imperativu, nego o antropološkoj činjenici koja ima i svoje društvene posljedice: postižući neovisnost, dijete ostvaruje svoje ljudsko dostojanstvo, i kao takvo ulazi u odnos s drugima. Taj bismo odnos u kristološkom značenju mogli odrediti i kao odnos služenja: „Ne želim da me *poslužuju* zato što nisam nemoćan, nego jedni drugima moramo *pomagati* jer smo društvena bića“.¹³

Konačno, kako bi se djetetu omogućilo da razvija neovisnost i jača se u samopouzdanju u slobodi, potrebno je osigurati neophodne materijalne uvjete. Upravo je ta priprema glavna zadaća odgojitelja, kao i nadzor djetetova samostalna rada u tako pripremljenoj okolini, a nipošto pretjerano uplitanje. Time dolazimo do još jednog odlučujućeg pedagoškog pojma M. Montessori, onog samorazvoja. U knjizi *Otkriće djeteta* velik će naglasak biti stavljen upravo na okolinu koju treba pripremiti i koja djetetu omogućuje da se samo razvija. M. Montessori će reći da je „poticati život puštajući ga da se slobodno razvija“ prva odgojiteljeva dužnost. U knjizi se potaknu opisuje bogat razvojno-didaktički materijal koji se u dječjim vrtićima upotrebljava sve do danas, ali koji ovdje samo spominjemo jer nije u središtu naše pozornosti.

11 Isto, 54.

12 Isto, 81

13 Isto.

3. Prema vjerskom odgoju Marije Montessori

Prije negoli zakoraćimo u središnji dio ovoga rada, pokušat ćemo izgraditi svojevrstan misaoni most, ukazujući na još neke elemente misli M. Montessori koji nas smještaju ne samo na duhovno područje njezine pedagoške koncepcije, nego upravo u okrilje kršćanstva. U prvome dijelu svoje knjige autorica opisuje kako je osnovana prva ‘dječja kuća’, specifično ostvarenje odgojnog koncepta Marije Montessori koje će do danas ostati njezina najtrajnija institucionalna baština. Tako, primjerice, u SAD-u ima više od pet tisuća dječjih kuća, u Njemačkoj ih je više od tisuću, u Italiji dvjesto itd.¹⁴ No prva dječja kuća u svijetu otvorena je u siromašnoj rimskoj četvrti San Lorenzo. Nasuprot današnjem Montessori programu koji se najčešće ostvaruje u dječjim vrtićima u uvjetima elitizma, kao neka dodatna vrijednost koju roditelj može priskrbiti za svoje dijete, izvoran rad s djecom predškolskog uzrasta M. Montessori započela je u uvjetima bijede. Evo kako sama autorica opisuje tu povijest svojega pedagoškog rada:

„Ideja da se reformira četvrt puna izbjeglih i siromašnih ljudi kao što je San Lorenzo u Rimu, gdje je pućanstvo od gotovo 30 000 stanovnika bilo stiješnjeno u uvjetima bez ikakve građanske kontrole, bila je veličanstvena. Tu su bili nezaposleni radnici, prosjaci, prostitutke, osuđenici tek izašli iz zatvora, svi koji su tražili sklonište među zidovima tih zgrada, nedovršenih zbog ekonomske krize (...) Taj je plan bio združen s doista čudesnom idejom da se sva djeca ispod školske dobi (od tri do šest godina) okupe u nekoj vrsti ‘škole u kući’.“¹⁵

Usmjerimo li pogled na tu galeriju marginaliziranih likova, uvidjet ćemo da je odgojno djelo Marije Montessori na početku njezina rada upravo evanđeoski nadahnuto. Ona, nasljeđujući Isusa, dolazi među polusvijet, ustvari one najpotrebitije i najmanje svojega vremena i nudi im nadu za budućnost – odgoj njihove djece. Među autorićinim vlastitim rijećima pojavljuje se rijeć ‘ćudesan’, i doista kao da se među zidovima tih zgrada odigrava neko odgojno ćudo. No poveznice sa Svetim pismom i kršćanstvom ovdje ne staju jer je ta dječja kuća otvorena upravo na blagdan Sveta tri kralja 6. sijećnja 1907. Montessori je tom prigodom održala govor u kojem je navela tekst iz proroka Izaije 60, 1-5 u kojem se pririće buduća uloga Jeruzalema kojeg obasjava slava Jahvina. I ovako autorica zaključuje svoj govor: „Možda će ova dječja kuća’, dodala sam kao nekakav zaključak, „postati novi Jeruzalem i šireći se po razbaštinjenu narodu donijeti svjetlost u odgoj.“¹⁶

U zaključku ovoga dijela rada recimo da je odgojni koncept Marije Montessori otpočet-

¹⁴ Isto, 423.

¹⁵ Isto, 55.

¹⁶ Isto, 57.

ka postavljen na evanđeoske temelje i da se kršćansko autoričino nadahnuće osjeća na mnogim stranicama njezina temeljnog pisanog djela. Naša je zadaća sada se zaputiti u, promatrano iz duhovnoga kuta, samo središte toga rada, vjerski odgoj, koji je, kako će i sama autorica reći, na neki način kruna cijele odgojne zgrade.

4. Vjerski odgoj u djelu Marije Montessori

Maria Montessori poglavlje o vjerskom odgoju u svojoj knjizi započinje isticanjem zamisli da se vjerski odgoj u njezinu pedagoškom modelu ni pojmovno ni praktično ne razlikuje od metode u cjelini: „Postoji, dakle, potpuna paralela između svega dosad opisanog u vezi s dječjom kućom i ukupnosti vjerskog odgoja.“¹⁷ Ipak, autorica u nastavku primjećuje da se može govoriti o dvije grane odgoja: jedna „razmatra prirodu djeteta u odnosu prema stvarnosti izvanjskoga svijeta“, a druga se tiče „dječje prirode u odnosu prema stvarnosti nadnaravnoga života“.¹⁸

Alojzije Hobljaj u pogovoru će knjizi isticati cjelovitost metode Marije Montessori. Ona je bila „otvorena prema svemu što je otkrivalo cjelovitu sliku osobe u konstitutivnom jedinstvu tijela, duše i duha.“¹⁹ Dalje u tekstu autor objašnjava da je Montessori metoda otvorena „*cjelini života* koju, *figurativno* govoreći, obuhvaćaju i na nju upućuju *dvije grane* odgoja i obrazovanja.“²⁰ Konačno, Hobljaj će ovako sažeti cjelinu pedagoške zgrade Marije Montessori: „U jednoj grani razmatra se djetetova narav u odnosu prema *osjetilnom svijetu* koji ga okružuje, a u drugoj grani dotiče se djetetova narav u njegovu odnosu prema *nadosjetilnom svijetu* ili nadzemaljskog stvarnosti, teološki govoreći, prema *nadnaravnom životu*.“²¹

Tako, dakle, smjestivši vjerski odgoj u cjelinu svojeg odgojnog sustava, M. Montessori u spomenutom poglavlju svoje knjige nastavlja s izlaganjem o vjerskom odgoju. Ako je vjerski odgoj, kako smo vidjeli, sastavni dio odgoja prema ovome modelu, onda na prvo mjesto dolazi govor o uređenju okružja za njegovo odvijanje. Stoga Montessori već u prvoj dječjoj kući u kojoj se organizira vjerski odgoj, onoj u Barceloni, uređuje dječju crkvu u kojoj je sve „prilagođeno malim dječjim proporcijama“²². Recimo da se u današnjim odgojnim ustanovama, ponajprije vrtićima, takvi prostori namijenjeni vjerskom odgoju, prema izvornoj zamisli, nazivaju „atrijima“. U tim je crkvicama djecu vjeri podučavao svećenik i ona je zasigurno služila i kao bogoslužni prostor. Plod je te strane autoričina interesa i jedna od njezinih knjiga koja se zasebno bave vjerskim odgojem, *I bambini viventi nella Chiesa*

17 Isto, 367.

18 Isto.

19 Alojzije HOBLAJ, Pogovor, u: *Otkriće djeteta*, 412.

20 Isto.

21 Isto.

22 Maria MONTESSORI, *Otkriće djeteta*, 368.

(Djeca koja žive u Crkvi). No autorica će to u *Otkriću djeteta* spomenuti tek uzgredno, a bavit će se više jednim plodom metode o kojem, kako kaže, nije vodila računa. Crkva je za nju bila „gotovo cilj do kojeg vodi velik dio odgoja“²³ po njezinoj metodi. Naime tek su sada našle svoju pravu svrhu mnoge vježbe koje su se izvodile u drugom dijelu odgoja. Jedna od tih vježbi je vježba tišine. Tišina sada postaje „unutarnja sabranost“, koja dijete navodi na bešumno kretanje i na cijeli jedan niz pokreta prilagođen svetom prostoru. No pravi su plod primjene metode u vjerskom odgoju zahvalni osjećaji „radosti i novog dostojanstva“²⁴. Dakle, ovdje dijete na neki način zadobiva puninu svoje ljudskosti ostvarujući dostojanstvo koje je namijenjeno svakome čovjeku.

I sada dolazimo do središnjeg dijela našega zanimanja u ovome radu. Maria Montessori ustvrdit će kako već i četverogodišnje dijete svojim umom može razlikovati „stup s blagoslovljenom vodom u koji umače vrh svoje nježne ručice kako bi se potom križalo u umivaonika u obližnjoj sobi koji služi za pranje ruku.“²⁵ Drugim riječima, dijete je, nasuprot mišljenju nekih, sposobno „uzvisiti se do nadosjetilnih pojmova“, osjećajući se „djetetom Božjim s ljubavlju ugošćenim u kući velikoga Oca Nebeskoga“.²⁶ Autorica navodi prigovor osobe koja žali što njezin unuk trati svoje zanimanje i rad gaseći svijeće u crkvi, kad se ta energija mogla usmjeriti u, primjerice, rješavanje aritmetičkih zadataka. Praveći digresiju, rekli bismo da je to, u našem društvenom kontekstu, slično onom transparentu koji je na prosvjedu držala djevojčica i na kojem je pisalo: „Hoću engleski umjesto vjeronauka“.²⁷ Montessori će pak u svojoj knjizi poentirati da je duhovno razumijevanje toga kritičara bilo oskudno. Dijete može razviti „unutarnju osjetilnost“ koju ona naziva „vjerskim osjećajem ili duhovnim osjećajem“.²⁸ Znakovit je taj izbor riječi osjetilnosti povezan čak i s duhovnim pitanjima. M. Montessori ne odjeljuje u čovjeku duh i tijelo, što bi uostalom vodilo k nekršćanskom dualizmu od kojega se Crkva tijekom svoje povijest često morala braniti. Montessorina duhovnost djeteta prirodno je uklopljena u cjeloviti ustroj maloga bića u razvoju i mnogi predmeti u svijetu mogu poticati tu duhovnost. No iako se može govoriti o duhovnosti općenito, to nije bilo kakva duhovnost. Njezin se vjerski odgoj odnosio upravo na katolički odgoj. Njegova je specifičnost u tome da je, povezano sa samim karakterom katoličanstva, „pokretima tijela i predmeta, odnosno ‘materijalnim’ vježbama djecu moguće aktivno pripremati, dok se to u drugim, potpuno apstraktnim re-

23 Isto, 368.

24 Isto.

25 Isto, 369.

26 Isto.

27 Usp. Alojzije HOB LAJ, Pogovor, u *Otkriće djeteta*, 427.

28 Maria MONTESSORI, *Otkriće djeteta*, 371.

ligijama ne može činiti.“²⁹ Iako se ovdje ne možemo baviti poimanjem katoličanstva u očima Marije Montessori, dopustit ćemo si barem kratak zaključak koji proizlazi iz ovih njezinih nazora. Upravo je osobitost katoličke kršćanske vjere u njezinoj uklopljenosti u svijet života, svijet koji je, prema samomu kršćanskom nauku, Božje djelo. Ako je svijet Božje djelo, a čovjek kruna toga djela, onda se čovjek ne treba skrivati da bi diveći se djelu veličao njegova tvorca.

Maria Montessori religioznost djeteta napose povezuje sa slobodom. Djeca koja su tako odgajana „pokazuju ugodnu živahnost, hrabrost, vedro poznavanje stvari, vjeru nadasve u Boga tvorca i održavatelja života.“³⁰ Sada u odgojnom procesu sve nekako sjeda na svoje mjesto, i u tome smislu možemo govoriti da je cijeli odgoj okrunjen vjerskom komponentom. To proizlazi iz prirode stvari.

Potkrjepljujući spomenutu uklopljenost vjere u život, još ćemo joj se jednom vratiti upućujući na onaj dio knjige M. Montessori u kojem autorica razliku između vegetativnog života i života odnosa u ljudskom organizmu opisuje metaforom crvenog i bijelog čovjeka: „Ako teoretski zamislimo da bismo mogli na potpun način izvući krvni i živčani sustav, rezultat bi bio reprodukcija tijela u svim njegovim pojedinostima: u jednom slučaju crven čovjek, u drugom bijel čovjek.“³¹ I u nastavku pokazuje kako su ta dva čovjeka ujedno i tijesno isprepletena i odijeljena: „jedan prihvaća materiju tijela, a drugi materiju *duha*“³². Važno je primijetiti kako za M. Montessori duhovni čovjekov život proizlazi iz njegove tjelesnosti. Netko bi mogao prigovoriti da je ovdje riječ o psihičkome životu, koji na kraju krajeva i jest tjelesni: „Mali organi osjetila gotovo su pukotine kroz koje duša upija slike nužne za psihičku izgradnju“³³, reći će u nastavku. No za M. Montessori gledano iz perspektive čovjeka ustvari nema stroge razlike između psihičkog i duhovnog, dijete se do prije spomenute nadosjetilnosti uspinje upravo preko osjetila. Sav onaj duhovni odgoj temeljit će se na međugri krvnog i živčanog sustava ljudskog organizma, na suživotu crvenog i bijelog čovjeka. Autorica kao da nam poručuje kako je sve dio jedne velike i veličanstvene cjeline Božjega svijeta. Ne znači, dakle, takva slika čovjeka svodenje i ‘umanjivanje’ čovjekove duhovnosti na njegov psihički dio, nego se upravo otkrivajući duhovnost kroz ono psihološko otvaraju znanstvene mogućnosti proučavanju čovjekova duha, i otvara se mjesto vjeri i duhovnosti, često potiskivano i gurano na stranu, u svijetu života i svakodnevice.

29 Isto, 374.

30 Isto, 372-373.

31 Isto, 106.

32 Isto.

33 Isto.

Vraćajući se na prethodno spomenuti pojam unutarnje osjetilnosti, o kojem je ustvari cijelo vrijeme bila i riječ, pogledajmo još jednu značajnu posljedicu cjelovitog pogleda na dijete Marije Montessori. Ona, analogno pojmu osjetljivog razdoblja ili dobi o kojem smo govorili u prvome dijelu ovoga rada, spominje i osjetljivo vjersko razdoblje: „Čini se da je rana dob povezana s Bogom kao što je tjelesni razvoj usko ovisan o prirodnim zakonima koji ga preobražavaju.“³⁴ Ta postavka ima dalekosežne posljedice prije svega na poimanje dječje religioznosti, a onda i na ustroj primjerenog vjerskog odgoja. Jer ako znamo da određene sposobnosti dječjega uma dosežu svoj puni potencijal samo ako se na vrijeme počnu razvijati, pa stoga u današnje vrijeme kao roditelji i odgojitelji s djecom jurimo iz aktivnosti u aktivnost bjesomučno nastojeći razviti što njihovih sinapsi smjerajući na puninu njihova života u budućnosti, sada jednako tako trebamo voditi računa i o tome da će se punina duhovnoga života razviti samo ako se u određenoj dobi djecu počne pripremati na nju. Ili, promatrano negativno, dijete će ostati duhovno ‘zakržljalo’ ako mu se ne omogući primjeren duhovni ili vjerski odgoj. Alojzije Hobljaj u pogovoru će reći da „uskratiti djetetu to vjersko iskustvo značilo bi iznevjeriti ga u njegovim najdubljim vitalnim potrebama i zatvarati mu pristup punini spoznavanja zbilje – fizičke i duhovne, u kojoj se dijete kao *uronjeno* nalazi cijelim svojim bićem“.³⁵ I stoga autor napose upozorava odgovorne za organizaciju javnoga odgoja da vode računa o spoznajama o cjelovitosti ljudskoga bića. Vjeronauk kao školski predmet, zaključimo, u tim spoznajama može naći snažna uporišta u borbama za svoj opstanak u kojima se trajno nalazi. Završimo rečenicom kojom Hobljaj lijepo sažima pogled Marije Montessori na važnost vjerskog odgoja iz psihološkog kuta gledanja: „Montessori drži da, gledano sa psihološkog stajališta, u religioznu iskustvu, odnosno u vjerskoj poruci dijete nalazi zadovoljenje dubinskih vitalnih potreba za skladnim razvojem svoje osobe.“³⁶

34 Isto, 373.

35 Isto, 422.

36 Isto.

Zaključak

U ovome smo se radu pozabavili knjigom *Otkriće djeteta* Marije Montessori, nedavno objavljenom u prijevodu na hrvatski, posebno u onom dijelu koji se tiče njezina vjerskog odgoja i onim stranicama koje nam autoricu prikazuju u kršćanskom svjetlu. M. Montessori dijete otkriva kao budućnost čovječanstva. Djetetovo se pak ljudsko dostojanstvo ne može potpuno izgraditi zanemarujući duhovnu komponentnu osobe. Za autoricu dijete je jedinstvo tjelesnog i duhovnog. Iz te spoznaje proizlazi jedinstvo odgojne metode koja odgaja i tijelo i duh. Vidjeli smo kako se presudni pojmovi poput osjetljivog razdoblja mogu primijeniti i na vjerski odgoj, što može imati dalekosežne posljedice na ustroj javnog odgojnog sustava. Pogled Marije Montessori, u kojem se ono duhovno otkriva u povezanosti s tjelesnim, ne poništavajući razliku između osjetilnog i nadosjetilnog područja, otvara širok prostor religiji, a tako i kršćanstvu, da pronađe svoje mjesto u suvremenome ljudskom svijetu. Današnji javni odgojni sustav, pa i u Hrvatskoj, nije sklon takvom stavu, iako je svesrdno prihvatio jedan dio metoda Marije Montessori. On kao da zanemaruje onaj drugi dio, te stoga i cjelinu njezinih odgojnih stavova. Stoga upravo objavljena knjiga mnogima omogućava svojevrsno otkriće Marije Montessori i njezine izvorne misli.

Literatura

MONTESSORI, Maria, *Otkriće djeteta*, Zagreb, 2023.

<https://www.skolskiportal.hr/sadrzaj/iz-skolskog-svijeta/pomozi-mi-da-to-ucinim-sam/>.